

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ВІСНИК

**ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
ІНСТИТУТУ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ТОРГОВЕЛЬНО – ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Рік заснування 2001

Випуск II

Економічні науки

**Чернівці
2006**

Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Чернівці: АНТ Лтд, 2006. – Вип. II. Економічні науки. – 450 с.

У науковому віснику розглядаються актуальні питання активізації економічних реформ у національній економіці та її складових в економічній теорії, економіці, фінансах, менеджменті, маркетингу тощо.

Буде корисним для науковців, фахівців, викладачів навчальних закладів, аспірантів, студентів.

Редакційна колегія:

Е.І.Бойко - д.е.н., професор, **Е.О.Грицюк** – к.е.н., доцент, **М.І.Долішній** – д.е.н., професор, академік НАН України, **Д.Г.Лук'яненко** – д.е.н., професор, **А.А.Мазаракі** – д.е.н., професор, **В.В.Мова** – д.е.н., професор, **Т.М.Ореховська** – к.е.н., професор, **А.М.Поручник** – д.е.н., професор, **І.М.Школа** – д.е.н., професор, **М.Ф.Юрій** – д.і.н., професор.

Рецензенти: доктор економічних наук, професор **М.А.Козоріз**
доктор економічних наук, професор **В.І.Шила**

Редакція вісника:

Головний редактор – **І.М.Школа**
Відповідальний секретар – **Е.О.Грицюк**
Редактор – **Р.В.Кравчук**
Коректор – **Н.С.Савельєва**
Комп'ютерний дизайн і макетування – **Н.Т.Луник**

Друкується за ухвалою Вченої Ради Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ.

Свідцтво державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України № 4317 серія КВ від 20.06.2000 р.

Загальнодержавне видання
Збірник входить до переліку наукових видань ВАК України

10. Смахов А. А. Введение в логистику. – М.: Транспорт, 1993. – 112 с.

11. Purchasing and Materials Management. Spring 1989. Volume 25. No.1. P.10-15.

12. Covle J.J., Bardi E.J., Langlev C. J. The Management of Business Logistics. – St.Paul: West Publishing Company, 1992. – 580 p.

А.А.Вдовічен, к.е.н., **І.В.Мігалатюк**, **С.П.Синжерян**,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

Прямі іноземні інвестиції в економіку України

Метою написання даної статті є дослідження та аналіз іноземного інвестування в економіку України, адже саме із ним пов'язують можливості запобігання економічній стагнації, у небезпечну фазу якої втягується українська економіка.

The object of the article is research and analysis of the foreign investment in economy of Ukraine. Namely, it is connected with the avoiding of economic stagnation into the dangerous phase which Ukraine's economy is being involved in.

Актуальність висвітлення питання залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України виходить з того, що значне прискорення темпів зростання прямих іноземних інвестицій (ПІІ) – одна з визначальних характеристик інтенсифікації глобалізаційних процесів, транснаціоналізації системи міжнародних фінансів. Лише в період з 1990 по 2003 рік загальний обсяг ПІІ в світовій економіці зріс з 1954 млрд. до 7123 млрд. дол. До того ж зазначена динаміка супроводжувалася розширенням потоків іноземних портфельних інвестицій, як і загалом – випереджальним зростанням обсягів зовнішньої торгівлі. Важливо враховувати: темпи відповідного зростання ПІІ істотно перевищують кумулятивні (внутрішні + зовнішні) вкладення в основний капітал, які прийнято вважати одним із найважливіших індикаторів інтернаціоналізації відтворювальних процесів. Якщо в 1999 році частка ПІІ в загальному обсязі капіталовкладень у світі становила 4,3%, то в 2003 – 10,1% [1, с.8].

Не можна сказати, що в попередні роки наша країна цілком випадала з цього процесу. Якщо на кінець 1999 р. ПІІ в Україну дорівнювали 2,8 млрд. дол., то на 1 липня ц.р. – 9,1 млрд. Лише за один 2004 рік їхній обсяг зріс на 1930,3 млн. дол. (23%) [1, с.8].

Говорячи про інвестиційну перспективу, важливо враховувати обґрунтовану ще в першій половині минулого століття

відомим американським економістом В.Мітчеллом (1874 – 1948) закономірність, відповідно до якої іноземні інвестиції не лише не можуть стати визначальними в структурі кумулятивного інвестування, а й справити „імпульсний ефект”, узявши на себе функцію „стартового прискорювача” в нагромадженні інвестицій. Аргументація тут зрозуміла: капітал завжди вибірково ставиться до можливостей інвестиційного процесу та з урахуванням дуже широкого спектра економічної й політичної кон'юнктури вміє диференціювати сферу своїх інтересів. В умовах поглиблення інтернаціоналізації економіки можливості такої диференціації постійно розширюються. У зв'язку з цим розраховувати на широкомасштабні ПІІ можна лише за умови вже досягнутої досить високої інвестиційної активності національного капіталу. Іноземний інвестор ніколи не піде на ризики вкладання в економіку з паралізованою інвестиційною системою, в економіку, в якій власний інвестиційний потенціал використовується лише частково [1, с.8].

В Україні вивченням цієї проблеми займаються такі вчені: В.П.Семиноженко, Б.А.Малицький, І.Ю.Єгоров, І.М.Школа, М.І.Долішній.

Метою написання даної статті є дослідження та аналіз іноземного інвестування в економіку України, адже саме із ним пов'язують можливості запобігання економічній стагнації, у небезпечну фазу якої втягується українська економіка. На цьому постійно наголошує президент України В.А. Ющенко.

Очікуване поліпшення загального інвестиційного клімату, як і проголошена урядом політика приватизації великих інвестиційно-привабливих стратегічних об'єктів, можуть значно змінити існуюче становище. Особливу роль може також відіграти вступ України до СОТ. Відповідно до існуючих розрахунків, для забезпечення в період до 2015 року прогнозованого зростання ВВП у 2,4 рази потрібно збільшити капіталовкладення, як мінімум вчетверо. При цьому обсяг ПІІ має збільшитися більш як вп'ятеро-вшестеро, досягнувши на кінець відповідного періоду 35-40 млрд. дол. Передбачається, що частка ПІІ в структурі кумулятивних інвестицій зросте до 8-10% [1, с.8].

Розуміємо умовність цих прогнозів, але інших у нас наразі просто не існує. Логіка таких прогнозів спирається на моделювання

ситуації, що відповідає світовим процесам і забезпечує випереджальні темпи зростання ПІІ та більш як дворазове підвищення їхньої питомої ваги в структурі кумулятивних капіталовкладень.

Окреслена проблема зовсім не абстрактна. У нас є всі підстави припускати: досягнуті останніми роками темпи збільшення капітальних інвестицій (2003 – 31,3%, 2004 – 28,0%) створювали досить хорошу основу і для істотного прискорення припливу ПІІ. Йдеться про фактичне подолання необхідного для такого прискорення критичного порога внутрішніх капіталовкладень, про інвестиційну базу, здатну забезпечити випереджальну динаміку ПІІ й поступове підвищення їхньої питомої ваги [1, с.10].

Ситуація істотно змінилася цього року, коли темпи зростання інвестицій в основний капітал впали до 8,5%, що значно нижче від першого півріччя 2004 р. (32,2%). Уперше за останні сім років статистика зафіксувала скорочення обсягів будівництва (січень – червень 2005 року – 92,3%). Природно, у такій ситуації наші очікування істотного прискорення припливу ПІІ не можуть бути занадто оптимістичними [1, с.10].

Цей висновок підтверджується й поточною статистикою: приплив ПІІ в першому півріччі зменшився на 14,4%. Водночас нерезиденти вилучили капіталу на 176,3 млн. дол. (у Росії за аналогічний період обсяг іноземного капіталу зріс на 37,4%.) Привертає увагу і те, що 62,6% приросту в першому півріччі ПІІ в нашу економіку – це надходження з офшорних зон – Кіпру й Віргінських Островів. Прогнози ж стосовно інтересу до нашої економіки серйозних іноземних інвесторів поки ще не справджуються [1, с.10].

Коли йдеться про ПІІ, у тіні дуже часто залишаються їхні соціальні аспекти. Маємо на увазі не лише питання структури, а й принципово важливі політико-економічні аспекти. Слід не лише розшукувати ці питання, уберегти себе від ейфорії, враховувати не лише позитивні, а й негативні наслідки ПІІ, не переоцінювати їхні економіко-економічні функції та стабілізуючу роль, виявляти невиправданий раціоналізм у відповідній політиці держави.

У цьому сенсі заслуговує на увагу досвід країн ЦСЄ, де роль іноземного капіталу оцінюється зовсім не однозначно. Високі темпи економічного зростання на початковому етапі інтенсивного

припливу ПІ змінилися їхнім істотним падінням. Критичного рівня досягло безробіття (Польща – 19%). Важким тягарем стала масштабна дефіцитність платіжного балансу (вона багато в чому перевищує критично припустимий рівень) і зовнішня заборгованість. Це типове явище для країн із високою часткою ПІ. Далеко не завжди сприятливими є й структурні зміни, технологічні новачі. Те, що в попередні роки (2000-2004 рр.) Україні вдалося істотно елімінувати такі деформації, пояснюється здебільшого специфікою інвестиційного процесу: його основою були не іноземні ін'єкції, а власні нагромадження. Це наш недолік, але водночас і наша істотна перевага [3, с.177].

З огляду на це необхідно розуміти: проблемою номер один в оцінці ролі іноземного капіталу завжди було й залишається питання про економічний (а зрештою – і політичний) суверенітет країн – реципієнтів ПІ. Як свідчить світовий досвід, держави-реципієнти завжди виявляються не рівними за своєю економічною силою й носіями ПІ (а це в багатьох випадках великі транснаціональні корпорації), що істотно звужує можливість захисту національних інтересів.

Слід також бути досить стриманим і в оцінках діяльності МВФ, котрий виступає в ролі інституціонального гаранта світового фінансового ринку і, відповідно, - ПІ. За визнанням Генрі Кіссінджера, „програми МВФ завжди націлені на скорочення втрат кредиторів значно більшою мірою, ніж втрат боржників”.

Потрібно бути коректними й в оцінках процесів глобалізації. Зазвичай говорять про глобалізацію, як про завершений факт. Поділяємо точку зору вчених, котрі розглядають глобалізацію як процес, що перебуває лише на самісінькому початку. Із цим пов'язані глибокі суперечності діючої моделі глобалізації, відображенням яких є, з одного боку, дедалі глибша соціально-економічна стратифікація між багатими і бідними країнами, з іншого боку – зростаюча технологічна диференціація між ними.

Глобалізація – це об'єктивний процес і через це не може розглядатися, як альтернатива: добро чи зло. Проблема в іншому. Ідеться про вибір моделі, у рамках якої реалізується політика залучення ПІ й інтеграції, зокрема й на їхній основі, у систему глобалізаційного процесу. Із урахуванням світового досвіду можна вести мову про дві базові моделі такої інтеграції [2, с.14].

Перша з них – інтеграція в межах так званої „наздоганяючої” стратегії. Принципи такої стратегії зрозумілі: будь-яке суспільство, котре відстало в своєму розвитку, має прискореними темпами, зокрема й за сприяння ПП, пройти шлях розвинених країн. Ідеться про досвід передусім країн Латинської Америки, на основі якого будувалися демонстраційні моделі МВФ. Принципам згаданої стратегії віддавав перевагу в попередні роки реформ і уряд України [2, с.14].

Констатуючи це, потрібно визнати й інше – практика розвитку останніх десятиліть незаперечно довела фактичний провал “наздоганяючої” стратегії. Насправді йдеться про стратегію адаптації „другого” світу до потреб розвинених країн, консервацію існуючої ієрархії економічних відносин, різнорівневої системи міжнародного поділу праці, що склалася сьогодні. Нинішній центр, або „глобальне ядро” (Збігнев Бжезинський), сформувався за участі ресурсної бази (в її широкому розумінні) багатоповерхової за своєю природою „периферії”, і без її подальшого використання забезпечити власний розвиток не може. Не міг раніше, не може й тепер. Як свого часу метрополія не могла існувати без колоніальних володінь, так і сучасний цивілізаційний центр немислимий без багатоярусної периферії [2, с.14].

Нам потрібно піднятися до розуміння цих вельми неприємних для нас, але водночас принципово важливих реалій, враховувати, що існує й альтернативна модель інтеграції в систему глобальної економіки. Вона також добре відома. Це модель країн Східної Азії, котрі сприймають глобалізацію (як і ПП) на своїх власних умовах. Головне в ній – використання особливого роду протекціонізму: свідомої протидії негативним аспектам ПП, протиставлення їм активної політики зміцнення національного капіталу, здатного на рівних не лише конкурувати, а й співпрацювати з іноземним інвестором [2, с.14].

Акцентуємо увагу на цих, здавалося б, далеких від нашої конкретики, глобальних за своїм змістом проблемах для того, щоб показати всю важливість формування глибоко осмисленої, кореспондуючої з базовими довгостроковими пріоритетами нашої держави стратегії інвестиційного процесу, логіки нашої інтеграції в структуру глобальних фінансових ринків, нашої політики стосовно ПП.

Можливості посилення впливу на процеси модифікації економічного потенціалу країни, які нині формуються, визначають, як нам здається, принциповий інтерес до порушених питань. На нашу думку, має йтися про формування конструктивної моделі паритетної взаємодії національного й іноземного капіталу, пріоритетами якої повинні стати, з одного боку, політика активного державного захисту позицій національного капіталу, з іншого – стимулювання не лише кількісного зростання ПІІ, а й їхніх якісних аспектів.

Ідеться передусім про формування механізмів, що впливають на структуру ПІІ. Логіка останньої в її нинішньому вигляді містить у собі загрозу перетворення країни на сировинний придаток, складальний цех індустриального виробництва, низько- й середньокваліфікованої робочої сили. У 2004 році найбільші обсяги приросту іноземного капіталу зафіксовано по операціях із нерухомістю (69,3%), у хімічній і нафтохімічній промисловості (47,8%), оптовій торгівлі (39,4%), харчовій промисловості (23,7%), на підприємствах, котрі займаються фінансовою діяльністю (22,3%). Саме ці ланки української економіки поглинають основну масу ПІІ. Не маємо жодних заперечень, але водночас вважаємо правомірним запитання: чому поза полем зору іноземних інвесторів досі залишаються високотехнологічні галузі, зміцнення потенціалу яких вважається пріоритетом нашого суспільства, нашим стратегічним інтересом? Показово, що на 1 липня цього року у галузях вітчизняного машинобудування було зосереджено лише 7,4% валових ПІІ [1, с.11].

Політика активного регулювання ПІІ – досить поширена в світовій економічній практиці. Прикладом може бути Чехія, законодавством якої на етапі підготовки до вступу в ЄС передбачалася широка й ефективна система фіскальних пільг, наданих іноземному інвестору, у разі дотримання визначених державою умов. Ідеться про регулювання відповідними інструментами мінімальної суми інвестицій, їхньої галузевої структури, кількості створюваних на їхній основі робочих місць (не менше 300), частки ПІІ, що спрямовуються на придбання машин і устаткування, та ін. Такий досвід, як і відповідна політика інших країн, можуть бути творчо використані й нами [1, с.11].

Загалом ми виходимо з того, що, попри істотне падіння в першому півріччі темпів збільшення ВВП, українська економіка зберігає досить вагомий потенціал. За оцінками, 4,5-5,5% зростання ВВП, за підсумками поточного року й 6-7%, у майбутньому – це ті реалії, які за адекватної економічної політики нам під силу. У нашому розумінні адекватна політика економічного зростання – це передусім підвищення на п'ять-шість відсоткових пунктів норми нагромадження й відповідне зниження рівня державного споживання. Якщо 2004 року видатки зведеного бюджету дорівнювали 29,4% ВВП, то в першому півріччі поточного – 32,7%. У результаті з урахуванням витрат Пенсійного фонду рівень держспоживання в Україні наближається до половини новостворюваної вартості. Ситуація складається безвихідна. На жаль, на офіційному рівні про це наразі навіть не говориться. Тим часом створення сприятливого інвестиційного клімату – основи стабільно високих темпів зростання ВВП – залежить передусім від позитивного розв'язання цієї проблеми [1, с.13].

Підводячи підсумок, слід зауважити, що відсутність у більшості учасників досвіду із залучення й управління інвестиціями, їхні неузгоджені дії та відсутність заставних механізмів призводить до неефективної роботи в цьому напрямку.

Для України іноземні інвестиції мають велике значення. У зв'язку з цим необхідно використовувати досвід розвинених країн, які пропонують для перебудови економіки залучення на взаємовигідних умовах ІІІ, з метою розв'язання завдань структурної трансформації, розвитку імпортозамінних виробництв і послідовного нарощування експортного потенціалу.

Інвестиції потрібні підприємствам і організаціям для переходу до стабільної господарчої діяльності, для переозброєння виробництва, підвищення якості продукції. Особливої уваги ці процеси набувають на макроекономічному рівні, де держава повинна регулювати створення в країні сприятливого інвестиційного клімату, формування і розвиток фондового ринку, сприяти спрямуванню інвестицій у пріоритетні галузі виробництва та ін. Виходячи з цього, дослідження теоретичних і практичних проблем державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні можна вважати своєчасними і важливими.

Список використаних джерел:

1. Гальчинський А. Прямі іноземні інвестиції // Зеркало недели. – 2005. – №36(564). – С. 8-13.
2. Ширмер В.Я. Прямі зовнішні інвестиції та економічне зростання // Економіст. – 2000. – №3 (161). – С. 33-37.
3. Федоренко В.Г. Іноземне інвестування економіки України. Навч. посіб. – К.: МАУП, 2004. – 272 с.

І.В.Бутирська, М.В.Лукінюк,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

Технопарк як ефективна структура інноваційної діяльності

У роботі розкриваються теоретичні та практичні аспекти інноваційної діяльності. Розглянуто сучасний стан функціонування технопарків в Україні в умовах глобалізації. Визначено напрямки удосконалення та розвитку інноваційних структур в Україні.

The theoretical and practical aspects of innovative activity open up in work. A modern state of functioning technoparks is considered in Ukraine in the conditions of globalization. Definite directions of improvement and development of innovative structures in Ukraine.

В умовах запровадження інноваційної моделі розвитку економіки в світі організація ефективної взаємодії таких найважливіших сфер діяльності, як наука, виробництво та ринок, є однією з ключових проблем сучасного суспільства. Актуальність пошуку шляхів розв'язання цієї проблеми спричинена також тим, що зараз у світі формується нова парадигма зростання, котра ґрунтується на використанні знань як найважливішого економічного ресурсу.

Позитивний досвід багатьох країн свідчить, що одним із перспективних напрямків широкого й ефективного впровадження новітніх технологій, комерційної реалізації інновацій, створених внаслідок наукових досліджень і розробок, є розширення мережі таких інноваційних структур, як технопарки.

Дослідження теоретичних та практичних проблем розвитку і роботи технопарків присвячені праці таких іноземних фахівців, як: С.В.Валдайцев, Д.І.Кокурін, Б.Марот, М.Мунд, Л.Н.Нехорошева, С.А.Парсадонян, А.Сабо, Д.Шелтон, Б.Херріс та інші. Серед вітчизняних учених істотний внесок в опрацювання проблеми формування та функціонування інноваційних структур зробили: О.М.Амоша, О.С.Власенко, О.І.Дадій, О.П.Зінченко,